

تاریخچه مطبوعات نجف

شهید عبدالرحیم محمدعلی^۱ • ترجمه محمد مهدی رضایی

نجف اشرف، از شهرهایی است که با توجه به ویژگی‌های ممتازش، در تعیین سرنوشت مشکلاتی که در طول تاریخ متوجه اعراب و مسلمانان است، نقش مهمی ایفا کرده است. این وادی مبارک که با صحراهای خشک و بی آب و علف احاطه شده، برآمده از کرامت‌ها و خوبی‌ها و معارف و فضیلت‌هاست. این شهر پایتخت اسلام و کعبه‌ای دیگر برای مسلمین به شمار می‌آید و نقش بزرگی در تعیین سرنوشت دو عالم عربی و اسلامی، در حوادث سخت و تکان دهنده عصر ما دارد. در اواخر قرن ۱۹ میلادی و در آغاز قرن بیستم، شهر نجف شاهد تجدید یک حرکت علمی و اصلاحی، به زعامت شیخ محمدکاظم خراسانی بود؛ کسی که نهایت

تلاش خود را در سخت‌گیری بر حکام قاجار در ایران به کار بست و با فتوای مشهور خود، حاکم ستمگر قاجار، یعنی محمدعلی شاه را در غائله ملغی کردن مشروطه و به توپ بستن مجلس و دستگیری اعضای آن، به زحمت انداخت. یکی از شواهد تأیید حرکت اصلاحی و دعوت به آزادی از سوی علمای نجف، امری است که حاکمان نظام سیاسی استانبول را به وحشت انداخت و به سهم خود، بیشترین تأثیر را در تقویت روابط نجف- استانبول بر جا نهاد. البته همه این موارد و مانند آن، به عظیم‌ترین وسایل تبلیغی، یعنی جراید و مطبوعات که حقایق را بین مردم شهرهای مختلف منتشر کند، محتاج بود.

با توجه به آنچه گفته شد، انگیزه‌های حرکت مطبوعاتی نجف، عبارت بود از: الف) تبلیغ پیام‌های علمی و دینی نجف و رساندن شعاع فکری آن، به دورترین مناطق.

ب) برافراشتن پرچم دعوت اصلاحی که بر دوش مصلح کبیر، شیخ محمدکاظم خراسانی بود و حرکت مشروطه‌خواهی ایشان در باب قانون و مجلس را در برداشت و رسوا کننده حرکت استبدادی حاکمانی بود که بی‌حساب و کتاب، هر چه می‌خواستند می‌کردند.

ج) پاسخ به حرکت تبشیری مسیحیت که توسط جمعیت‌ها و شخصیت‌های استعماری پی‌گیری می‌شد. این گروه‌ها و اشخاص با پشتوانه‌های مالی و تبلیغاتی محکم از سوی غرب، مأمور تبلیغ مسیحیت در کشورهای هدف بودند. د) انگیزه‌های دیگری همچون: نشر مطالبی در باب سازگاری دین اسلام با علوم جدید؛ گسترش اندیشه تقدم اسلام بر فلاسفه و فلسفه روز؛ روشنگری افکار عمومی برداشتن قبح مطالعه مجلات و روزنامه‌ها و ...

تاریخ مطبوعات نجف را می‌توان به چهار دوره تقسیم کرد:
دوره نخست: دوره درخشش نجف در نشر و مطبوعات و گسترش فرهنگ عمومی، از سال ۱۹۱۰ تا ۱۹۱۲، با مجلاتی چون: العلم، الغدی، درة النجف و نجف (اشرف).

دوره دوم: با شروع انقلاب بزرگ عراق (۱۹۲۰) آغاز می‌شود. در این دوره، دو مجله الفرات و الاستقلال صحنه بیان واقعیات انقلاب و نشر اخبار آن هستند. پس از استقرار حکومت در عراق و روی کار آمدن فیصل اول، بعد از چند سال، مجلات النجف و الحیره منتشر می‌شود.

دوره درخشش نجف در نشر و مطبوعات و گسترش فرهنگ عمومی، از سال ۱۹۱۰ تا ۱۹۱۲، با مجلاتی چون: العلم، الغدی، درة النجف و نجف (اشرف).

○ ○ ○

پس از استقرار حکومت در عراق و روی کار آمدن فیصل اول، بعد از چند سال، مجلات النجف و الحیره منتشر می‌شود.

درة النجف مجله‌ای فارسی با همان خط و مشی مجله الغری به مدیریت آغامحمد محلاتی بود. شماره اول آن در ۲۰ ربیع الاول ۱۳۲۸ ق منتشر شد. از جمله کسانی که فکر سامان دادن این مجله را داشت، مرحوم شیخ عبدالحسین رشتی، یکی از شاگردان مجتهد مصلح، محمد کاظم خراسانی بود که اجازه چاپ مجله را با واسطه از آن جناب گرفته بود. درة النجف شامل مطالب بسیاری در باب دین و تمدن می‌شد.

دوره سوم: در این دوره، شهر نجف شاهد بروز و ظهور مجلات و روزنامه‌های پرشمار، با محتوای عالی است که در اندازه‌های مناسب و با ظاهری پسندیده و زیبا، به مناسبت‌های تاریخی و ادبی و دینی و اقتصادی چاپ می‌شوند.

دوره چهارم: که دهه پنجاه و شصت میلادی، یعنی اواخر دوره پادشاهی و دوره جمهوری را در بر می‌گیرد.

در این بخش یکایک این مجلات را، مطابق تاریخ انتشارشان، نام برده و معرفی می‌کنیم:

۱. الغری

این مجله در ذی‌حجه سال ۱۳۲۷ ق، به زبان فارسی، در ۶۲ صفحه، در نجف منتشر شد. بالای عنوان مجله، این آیه نقش بسته بود: «و نادیناه من جانب الطور الایمن». الغری مشی اصلاح‌گرایانه در دفاع از دین و اسلام داشت. مدیر مسئول و نویسنده آن آغامحمد محلاتی و صاحب امتیاز آن حاج شیخ حسین اصفهانی بود. از این مجله، تنها دو شماره منتشر شد.

۲. درة النجف

مجله‌ای فارسی با همان خط و مشی مجله الغری به مدیریت آغامحمد محلاتی بود. شماره اول آن در ۲۰ ربیع الاول ۱۳۲۸ ق منتشر شد. از جمله کسانی که فکر سامان دادن این مجله را داشت، مرحوم شیخ عبدالحسین رشتی، یکی از شاگردان مجتهد مصلح، محمد کاظم خراسانی بود که اجازه چاپ مجله را با واسطه از آن جناب گرفته بود. درة النجف شامل مطالب بسیاری در باب دین و تمدن می‌شد و به قلم مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی نوشته می‌شد که در واقع ترجمه کتاب «المدينة و الاسلام» نوشته محمد فرید وجدی بود. شماره‌های هفت و هشت مجله، آخرین شماره مزدوج بود که در ۱۰ ذی‌قعدة ۱۳۲۸ ق به چاپ رسید.

۳. نجف (اشرف)

هفته‌نامه‌ای فارسی در موضوعات سیاسی، دینی، هنری، ادبی، اخلاقی و تاریخی بود. تعدادی از نویسندگان فارسی‌زبان، این مجله را در نجف تهیه و منتشر می‌کردند. از کسانی که در اندیشه ایجاد چنین مجله‌ای مصمم و جدی بودند، می‌توان از مرحوم شیخ عبدالحسین رشتی نام برد. مدیر مسئول مجله در سال اول، شیخ حسین طهرانی و در سال دوم، حاج محمد حاج‌حسین بود. این مجله مدتی طولانی چاپ و منتشر می‌شد.

۴. العلم

مجله‌ای در خدمت دین و علم، با موضوعاتی پیرامون پیشرفت‌های مادی و ادبی، به صاحب امتیازی و ریاست محمدعلی هبة‌الدین شهرستانی که پس از مدتی به مجله‌ای در زمینه دین و فلسفه و سیاست و علم و هنر تبدیل شد. اولین شماره این مجله در آخر ربیع‌الاول ۱۳۲۸ ق منتشر شد و در دو سال اول انتشار، مدیر مسئول آن، مرحوم حاج عبدالحسین ازری بود و سپس سلیمان دخیل این مسئولیت را بر عهده گرفت.

۵. الفرات

با شلیک اولین گلوله به دست شیخ شعلان ابوالجون در شهر الرمیثه، در سی‌ام حزیران ۱۹۲۰ به سوی انگلیسی‌ها قیام بزرگ مردم عراق علیه آنان آغاز شد. این انقلاب به یک وسیله تبلیغی و اطلاع‌رسانی نیاز داشت تا خبرهای جنگ را پوشش دهد و به اطلاع همگان برساند. از این رو شیخ محمد باقر الشیبی به این مهم پرداخت و روزنامه‌ای به نام «الفرات» را پایه‌گذاری کرد که نخستین شماره آن در ۲۱ ذی‌قعه ۱۳۳۸ ق منتشر شد، اما پس از پنج شماره، با بروز نشانه‌های ضعف و سستی در انقلابیون و رهبران انقلاب، انتشار آن متوقف شد و آرزوی شیخ محمد باقر در تداوم انتشار آن، محقق نشد.

۶. الاستقلال

مجله‌ای سیاسی، ادبی و اجتماعی بود که در هفته، چهار شماره از آن با عنوان فرعی «لا حیاة بدون استقلال» منتشر می‌شد. این نشریه، دومین مجله‌ای بود که در خدمت انقلاب مردم عراق و پرداختن به اندیشه‌های آزادی‌خواهانه و استقلال‌طلبانه مردم گام برمی‌داشت. اولین شماره آن در ۸ محرم ۱۳۳۹ ق منتشر شد. سردبیر مجله «الاستقلال»

الاستقلال مجله‌ای سیاسی، ادبی و اجتماعی بود که در هفته، چهار شماره از آن با عنوان فرعی «لا حياة بدون استقلال» منتشر می‌شد. این نشریه، دومین مجله‌ای بود که در خدمت انقلاب مردم عراق و پرداختن به اندیشه‌های آزادی خواهانه و استقلال طلبانه مردم گام برمی‌داشت.

سید محمد عبدالحسین کاظمی و مدیر مسئول آن سید عبدالرزاق بغدادی بود. بعد از انتشار شماره هشتم در سی‌ام محرم همان سال، با پایان یافتن انقلاب، انتشار این مجله هم متوقف گردید.

۷. النجف

هفته‌نامه‌ای ادبی، اجتماعی و انتقادی به ریاست یوسف رجب. شماره اول آن در روز جمعه ۲۳ رمضان ۱۳۴۳ در نجف اشرف منتشر شد و طی سه سال، شمارگان آن به ۸۱ رسید.

النجف از هفته‌نامه‌هایی بود که به شکل گسترده، به بحث‌های اجتماعی و سیاسی و درگیری‌های اصلاحی می‌پرداخت و مدیریت آن را سید محمدعلی بلاغی بر عهده داشت که بعداً خود ماهنامه «اعتدال» را پایه‌گذاری کرد.

۸. الحيرة

ماهنامه علمی، اجتماعی و مکتبی. صاحب امتیاز، مدیر مسئول و دبیر بخش ادبی آن، عبدالمولی الطریحی و دبیر بخش مکتبی آن، جعفر الخلیلی بود. شماره اول این ماهنامه در روز ۲۴ رجب سال ۱۳۴۵ منتشر گردید و طی یک سال، تنها سه شماره از آن انتشار یافت و شماره چهارم پس از چاپ، توزیع نشد و سرانجام به خاطر مشکلات مالی، از انتشار بازماند.

۹. الفجر الصادق

روزنامه‌ای وطنی که موقتاً به صورت هفتگی منتشر می‌شد و بلندگوی نهضت فکری منطقه فرات بود. صاحب امتیاز و سردبیر آن، جعفر الخلیلی بود. شماره نخست آن در ۱۷ جمادی ۱۳۴۹ منتشر و در کمتر از یک سال، در شماره سی‌ام متوقف شد. این مجله، از هفته‌نامه‌های عالی ادبی بود که حرکت ادبی منطقه فرات را به خوبی منعکس می‌کرد و از قلم نویسندگان زبردستی چون: محمد علی بلاغی، سید حسن زینی، صالح الجعفری و عبدالرزاق محی‌الدین بهره می‌برد.

۱۰. الاعتدال

ماهنامه‌ای علمی، ادبی، اخلاقی و اجتماعی که به مدیریت محمدعلی بلاغی و صاحب امتیازی احمد جمال‌الدین منتشر می‌شد. انتشار این ماهنامه از ۱۳۵۱ ق آغاز و حدود هفتاد شماره از آن منتشر شد. در این سال، محمدرضا سید سلمان، مدیر مسئولی «الاعتدال» را بر عهده گرفت و پس از انتشار سه شماره دیگر، با آغاز جنگ جهانی دوم، کار متوقف شد و در سال ۱۳۶۵ با تغییر دوباره مدیر مسئول و جانشین شدن فاضل عباس معله، تا سال ۱۳۶۷ ده شماره دیگر از مجله چاپ و توزیع شد و پس از آن با تصمیم صاحب امتیاز مجله، انتشار برای همیشه متوقف شد.

۱۱. الراعی

هفته‌نامه‌ای که هر جمعه منتشر می‌شد و سخن‌گوی بیداری فکری نجف به شمار می‌رفت. نخستین شماره آن در روز اول ربیع‌الثانی ۱۳۵۳ و چهلمین و آخرین شماره آن در ۱۵ محرم‌الحرام همان سال انتشار یافت. «الراعی» از مجلات مهم ادبی نجف بود و گاه به صورت ویژه‌نامه منتشر می‌شد؛ مثلاً شماره نهم آن ویژه «فیصل اول» و شماره ۲۵ و ۲۶ ویژه داستان بود.

۱۲. المصباح

ماهنامه‌ای اجتماعی - تاریخی به صاحب امتیازی و سردبیری محمدرضا الحسنانی بود. شماره نخست آن در اول رجب ۱۳۵۳ منتشر شد و سپس انتشار آن به شاعر محمد صالح بحر العلوم واگذار شد. از شماره دوم، رویکرد مجله به علمی - ادبی و هنری تغییر یافت.

۱۳. الهاتف

هفته‌نامه‌ای که جمعه‌ها منتشر می‌شد. جعفر الخلیلی سردبیر و مدیرمسئول آن بود. این مجله، در واقع ادامه هفته‌نامه «الراعی» و دارای همان خط مشی بود و بیش از بیست سال، در ۱۲۹۵ شماره چاپ و منتشر شد و از جهت عمر طولانی خود، نمونه‌ای ممتاز در بین مجلات و هفته‌نامه‌ها به شمار می‌رود.

۱۴. الحضاره

هفته‌نامه‌ای با موضوع اخلاق عمومی، به صاحب امتیازی و مدیر مسئولی محمدحسن الصوری. شماره اول آن در ۹ شعبان ۱۳۵۶ در نجف به چاپ رسید. در سال دوم انتشار با تقاضای مدیر مسئول آن برای تبدیل شدن به روزنامه‌ای با

رویکرد سیاسی موافقت شد، اما همچنان به صورت هفته‌نامه به کار خود ادامه داد و نهایتاً در ۱۳۶۶ق به شکل روزنامه منتشر شد؛ البته در نجف تنها یک شماره از آن توزیع گردید.

۱۵. القادسیه

مجله‌ای ادبی که محمدرضا الحسانی صاحب امتیاز و مدیر مسئول آن بود. شماره نخست القادسیه به تاریخ ۱۸ ذی‌قعدہ ۱۳۵۶ در کوفه منتشر شد و تا نه سال کار انتشار آن به طور پراکنده ادامه داشت.

۱۶. الغری

مجله‌ای اجتماعی برای عموم مخاطبان که سی سال انتشار آن ادامه داشت و دوره‌های رونق و ضعف متعددی را تجربه کرد. ده سال نخست انتشار «الغری» به شکل منظم و بدون یک روز تأخیر بود؛ اما این روش چندان نپایید و در سال‌های بعد تقدم و تأخرهای فراوان در نشر آن پیش آمد، تا آن‌جا که گاه تنها به مناسبت‌های خاص منتشر می‌شد و گاه چندین شماره در یک مجلد چاپ می‌شد.

۱۷. المثل العليا

هفته‌نامه‌ای علمی، ادبی و اجتماعی به صاحب امتیازی و سردبیری کاظم الکیشوان و مدیرمسئولی محمد عجینه بود. شماره اول آن در ۲۳ رمضان ۱۳۶۰ چاپ شد و تا شش شماره ادامه یافت.

۱۸. العدل الاسلامی

دوهفته‌نامه‌ای علمی، ادبی و فرهنگی که دو بار در ماه منتشر می‌شد. صاحب امتیاز سردبیر و مدیر مسئول آن محمدرضا الکتبی بود. نخستین شماره آن در ۱۵ ربیع‌الاول ۱۳۶۵ منتشر شد. عمر این مجله سه سال بیشتر نبود و آخرین شماره آن در رجب ۱۳۶۸ به چاپ رسید.

۱۹. البیان

هفته‌نامه‌ای ادبی - اجتماعی که موقتاً دو بار در ماه منتشر می‌شد سردبیر و مدیر مسئول آن علی الخاقانی بود. این هفته‌نامه چهار سال منتشر شد و تاریخ چاپ نخستین شماره آن، اول شعبان ۱۳۶۵ و آخرین شماره (۸۴ - ۸۵) ۹ رمضان ۱۳۶۹ بود.

۲۰. الدليل

ماهانمای علمی، ادبی و اجتماعی که صاحب امتیاز آن موسی الاسدی، سردبیرش عبدالهادی الاسدی و مدیر مسئولش محمدرضا السید سلمان بود. نخستین شماره این مجله در ذی قعدہ ۱۳۶۵ منتشر شد و تا ده شماره ادامہ یافت و سپس به سبب مشکلات مالی، انتشار آن متوقف شد.

۲۱. البذره

نشریه‌ای مدرسہ‌ای که توسط گروه «برادری طلاب» در انجمن نشر، در نجف اشرف منتشر می‌شد؛ البته بدون ذکر نام صاحب امتیاز و مدیر مسئول؛ اما پس از آن که از این گروه خواسته شد تا برای نشریه خود صاحب امتیاز و مدیر مسئول معرفی کنند (چون بیشتر شبیه یک مجله بود و عده‌ای از نویسندگان بزرگ در آن مطلب می‌نوشتند) در سال دوم انتشار، هادی فیاض به عنوان صاحب امتیاز و وزیر انجم به عنوان مدیر مسئول معرفی شدند. نخستین شماره آن در اول ربیع‌الثانی ۱۳۶۷ به چاپ رسید و در سال سوم تنها یک شماره به مناسبت کنگره ابن‌سینا، درباره آن دانشمند بزرگ منتشر گردید و سپس بعد از پانزده سال توقف، دوباره در چرخه نشر قرار گرفت، اما بعد از پنج شماره، برای همیشه تعطیل شد.

۲۲. الشعاع

هفته‌نامه‌ای علمی و فرهنگی برای عموم که در آغاز دو بار در ماه منتشر می‌شد. صاحب امتیاز آن عبدالهادی العصامی بود. نخستین شماره آن در رجب ۱۳۸۷ منتشر شد و ۲۹ شماره از آن تا سال ۱۳۸۹ به چاپ رسید، اما سبب مشکلات مالی از انتشار بازماند.

۲۳. العقیده

هفته‌نامه‌ای سیاسی، علمی و ادبی که دو بار در ماه منتشر می‌شد و صاحب امتیاز و سردبیر آن فاضل الخاقانی و مدیر مسئولش عیسی الشیخ راضی بود و پس از او، محمدحسین المحتصر اداره امور مجله را بر عهده گرفت. شماره اول آن در یکم ذی‌حجه ۱۳۶۷ به چاپ رسید و طی دو سال ۳۰ شماره از آن منتشر شد؛ البته در پنج شماره آخر، رویکرد مجله فقط سیاسی شد.

۲۴. لواء الوحدة الاسلامية

ماهنامه دینی - فرهنگی «جمعیت وحدت اسلامی» در نجف اشرف بود. سردبیر آن عبدالرسول آل کاشف‌الغطاء بود. شماره نخست مجله در ۲۳ شوال ۱۳۶۸ در بغداد منتشر شد. در مدت پنج سال انتشار (البته با یک سال توقف) به طور نامنظم و گاه به صورت ویژه‌نامه به چاپ می‌رسید. پس از یک سال توقف انتشار، نام مجله به «صوت الوحدة الاسلامية» تغییر یافت.

۲۵. النجف

هفته‌نامه‌ای علمی، ادبی و دینی برای عموم که موقتاً در نیمه هر ماه منتشر می‌شد. صاحب امتیاز و سردبیر آن هادی فیاض بود. نخستین شماره آن در ۲۷ ربیع‌الاول ۱۳۷۶ انتشار یافت. عمر این مجله، یازده سال بود و آخرین شماره آن در شوال ۱۳۸۷ به چاپ رسید.

۲۶. النشاط الثقافي

ماهنامه‌ای برای نشر فرهنگ عمومی که «جمعیت التحرير الثقافي» در نجف آن را منتشر می‌کرد. سردبیری مجله را عبدالغنی الخضری و مدیریت آن را مرتضی‌الحکمی بر عهده داشتند. از ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۳۷۷ تا ۲۵ ربیع‌الاول ۱۳۷۸ ده شماره از آن منتشر شد و سپس به سبب مشکلات مادی از انتشار بازماند، اما در سال ۱۳۸۲ بار دیگر به جرگه مطبوعات بازگشت؛ هرچند تا دو شماره بیشتر دوام نیاورد و توقیف شد.

۳۷. الحوزه

هفته‌نامه‌ای دینی به صاحب امتیازی ریاض حمزه شیرعلی که از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۷ ۲۴ شماره آن منتشر شد.

۳۸. المعارف

نشریه‌ای با موضوعات علمی، ادبی، تاریخی و اجتماعی که به صاحب امتیازی ریاست محمدحسن آل طالقانی منتشر می‌شد. نخستین شماره آن در جمادی‌الاول ۱۳۷۸ در نجف به چاپ رسید و انتشار آن تا ۷ رمضان ۱۳۸۲ ادامه یافت.

۳۹. الاضواء

نشریه‌ای اسلامی با رویکرد تعمیم فرهنگ دینی که ماهانه توسط عده‌ای از طلاب علوم دینی در نجف اشرف تهیه و چاپ می‌شد. عمر این مجله از شعبان ۱۳۷۸ تا ربیع‌الاول سال ۱۳۸۶ بود.

۳۰. اسلام

در شماره نخست خود که در ذی‌قعدۀ ۱۳۸۳ زیر نظر «دارالاضواء» در نجف، چاپ شد، نام «نشرة اسلامية» بر روی آن درج شده بود. از شماره سوم (چاپ شده در محرم‌الحرام ۱۳۸۴) با نام ماهنامه دینی- علمی معرفی گردید. صاحب امتیاز این نشریه کاظم الحلفی بود که تا ۱۲ شماره و به زبان فارسی آن را تهیه و چاپ کرد.

۳۱. العدل

هفته‌نامه‌ای ادبی برای عموم که صاحب امتیازی و سردبیری آن را سید ابراهیم السید احمد الفاضلی بر عهده داشت. انتشار این هفته‌نامه در عمر چند ساله خود، از ۱۲ ذی‌قعدۀ ۱۳۸۲ تا ۲۵ رمضان ۱۳۹۰، چندین بار متوقف شد. در سال ۱۳۸۵ سردبیری آن به عبدالهادی العصامی واگذار گردید.

۳۲. الايمان

مجله‌ای دینی، تاریخی و ادبی که صاحب امتیاز و سردبیر آن موسی الیعقوب بود. از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸، سی شماره از این مجله به چاپ رسید.

۳۳. ال‌کلمه

اولین مجله‌ای که به ادبیات جدید و روز پرداخت و صاحب امتیاز آن حمید المطبعی بود. این مجله در دو سال اول انتشار به صورت مجموعه گفت‌وگوها درباره ادبیات روز منتشر می‌شد، اما بعدها به شکل یک مجله، کار خود را از سال ۱۹۶۸م آغاز کرد و تا ۱۹۷۰ انتشار آن ادامه یافت.

نشریات متفرقه

آنچه گذشت، مروری بر تاریخ آن دسته از مطبوعات نجف بود که رسماً جزو مطبوعات بودند. در این میان نشریه‌های ادواری دیگری نیز با همان اهداف در نجف اشرف منتشر می‌شد که هر چند رسمیت نداشتند، اما تأثیری قابل توجه در دعوت و اصلاح و نشر علم و دانش از خود بر جای گذاشتند. در این قسمت، برخی از این نشریات را معرفی می‌کنیم:

التوجیه: نشریه‌ای که توسط عده‌ای از طلاب مدرسه کاشف الغطاء در نجف اشرف تهیه می‌شد. از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۷، هشت شماره از این نشریه چاپ و توزیع شد.

الذکری: نشریه‌ای دینی به همت گروهی از طلاب «مدرسه النجف الدینیة». **دراسات اسلامیه:** سلسله کتاب‌هایی از «جامعة النجف الدینیة» در نجف اشرف که با موضوع اندیشه اسلامی چاپ و منتشر می‌شد. از این مجموعه تنها سه مجلد انتشار یافت و آن‌گاه به صلاح‌دید مسئولان، چاپ آن متوقف گردید. **رسالة النجف:** مجموعه اندیشه برای عموم که در ده شماره توسط نوری محمد تهیه و چاپ می‌شد و به سبب مشکلات مالی متوقف گردید.

جیلی: گاهنامه ادبی، زیر نظر حسن‌نور الخفاجی و رضا الأعرجی منتشر می‌شد. **الجامعة:** با عنوان ماهنامه دینی، با موضوع آداب و علوم و اجتماع که ارگان رسمی مؤسسه شیخ علی کاشف الغطاء در نجف به شمار می‌رفت. سردبیر مجله سید کاظم الکفائی، مدیر کل سابق مؤسسه مذکور بود.

عبقر: با عنوان بهترین گاهنامه‌ای که «ندوة عبقر الادبیة» منتشر می‌کند، شناخته می‌شد این ندوه به صورت نشست‌های هفتگی برگزار می‌شد و عده‌ای از جوانان ادب دوست و ادبا در آن شرکت می‌کردند.

نشریات مدرسه‌ای «دوره دبیرستان»

این مدارس در شهر نجف، در سیر تکامل مطبوعات نقش بارزی ایفا می‌کردند و

از آن جا که نقش مطبوعات نجف، نقش بارزی بود و حرکت مطبوعاتی در آن شهر در اوج قرار داشت و مردان قلم و اندیشه در آن فراوان یافت می شدند، بعضی از نویسندگان بلاد دیگر بر آن شدند تا مجلات و نشریات خود را در نجف به طبع رسانند، که طبعاً امکانات بیشتری نیز در اختیارشان قرار می گرفت.

نشریات متعددی را تهیه و تدارک می دیدند که طول مدت انتشارشان متفاوت بود: بعضی از آن نشریات همچون «اقلام الطلبة» بیش از پنج سال منتشر شدند، بعضی کمتر، همچون «افکار الطبه» و بعضی تا یک سال، همچون «الیراع» و «المواهب» و «البراعم» و «الیافعون».

نشریات مدرسه‌ای «دوره ابتدایی»

آن تحرک و نشاط مطبوعاتی که در دوره دبیرستان وجود داشت، در بعضی از مدارس ابتدایی نیز دیده می شد و باعث شد تا نشریات متعددی با موضوعات مختلف در سطح ابتدایی انتشار یابد. از جمله آن نشریات، به این موارد می توان اشاره کرد: المواهب، العلم، التهذیب، الطرائف، روضة العصمة، صوت المحمدية، فلسطین صدی التهذیب، الخنساء.

مطبوعات غیر نجفی در نجف

از آن جا که نقش مطبوعات نجف، نقش بارزی بود و حرکت مطبوعاتی در آن شهر در اوج قرار داشت و مردان قلم و اندیشه در آن فراوان یافت می شدند، بعضی از نویسندگان بلاد دیگر بر آن شدند تا مجلات و نشریات خود را در نجف به طبع رسانند، که طبعاً امکانات بیشتری نیز در اختیارشان قرار می گرفت. نشریاتی چون: الحکمه، الفیحاء التوحید، صوت الاخلاص، الفرات (از شهر حله) الشرق، القدره، الاخلاق و الآداب (از کربلا) الطب البیطری، الرسالة والفکر (از دیوانیه) الارشاد و الموعظه (از کوفه) اللواء، الامانی (از ناصریه).

پی نوشت

۱. ادیب، پژوهشگر و مؤرخ متبع اهل نجف که در سال ۱۹۸۱ توسط حکومت وقت به شهادت رسید. این مقاله از مجله «البلاغ کاظمیه» برگزیده شده که در پنج شماره بین سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲، در آن مجله به چاپ رسیده است.

